

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi 2018 Yılı Öğretim Programı Kazanımlarının Karakter Eğitimi Açısından İncelenmesi

An Analysis of Learning Outcomes of 3rd Grade Curriculum of Social Studies in 2018 with respect to Character Education

Nida Temiz^{a*}

^aBaşkent University, Ankara, Turkey

Öz

Çalışmanın amacı ilkokul 3. Hayat Bilgisi Dersi öğretim programı kazanımlarının karakter eğitimi açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada ilkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinin kazanımlarının açıklamaları ile birlikte hangi karaktere seslendiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile betimsel ve içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri analizi sonucunda ilkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi kazanımlarının hepsinin en az bir karaktere seslendiği; bu karakterlerin aile birliği, çalışkanlık, dayanışma, demokrasi, duyarlılık, ekonomiklik, güven, işbirliği, kibarlık, nezaket, saygı, sorumluluk, vatanseverlik/iyi vatandaşlık, yardımlaşma, zarafet olduğu ortaya koyulmuştur. Bunun yanı sıra veri analizi bu karakterlerin içeriklerini 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi kapsamında işaret etmiş ve ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, araştırmanın veri analizi bir kazanımın birden fazla karaktere seslenebildiği gibi bazı karakterlerin içeriklerinin bir kesişim kümesi olabildiğini işaret etmektedir. Son olarak, çalışmanın bulgularına dayanarak mevcut ve gelecek çalışmalar ile uygulamalar açısından öneriler de bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karakter eğitimi, değer eğitimi, hayat bilgisi öğretim programı.

Abstract

The purpose of this qualitative research is to analyze the learning outcomes in the curriculum of 3rd grade social studies lesson in terms of character education. The documents related to the learning outcomes in the curriculum were analyzed using descriptive and content analysis. The results showed that at least one character was addressed in each learning outcome. The characters were unity of family, sedulity, solidarity, democracy, sensitivity, economy, faith, cooperativeness, kindness, politeness, respect, responsibility, patriotism, helping each other, and grace. Furthermore, the findings revealed the contents of the characters. Moreover, two or more learning outcomes also addressed the same character / content, and some the content of certain characters' was observed to be an intersection set.

Keywords: Character education, value education, social studies curriculum.

© 2019 Başkent University Press, Başkent University Journal of Education. All rights reserved.

1. Giriş

Geçmişten günümüze eğitim alanında “karakter eğitimi” içeriğinin varlığını görmek mümkündür. Bu içeriğin, eğitimin kendisi ile akran olduğu çıkarımına ulaşmakta mümkündür. Şöyle ki; eğitimin iki temel amacından birisi iyi insan diğeri de akıllı insan yetiştirmektir (Lickona, 1993). Kasapoğlu da (2013) benzer şekilde okulları, öğrencilerin bilgi edinimi sağlamanın yanı sıra erdemli olmalarını ve kişilik gelişimlerini sağlama görevi olan örgütler olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda, Akpınar ve Özdaş da (2013) bireyin biliş, duygu, ruh ve bedenden oluştuğunu ve yalnızca bilişsel bir gelişimin “iyi insan” ve “iyi vatandaş” sonucuna ulaşma için yeterli olmadığını belirtmektedir.

*ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: Nida Temiz, Department of Basic Education, Faculty of Education, Başkent University, Ankara, Turkey.
E-mail address: ntemiz@baskent.edu.tr / Tel: +90(312) 246 66 66/2229. ORCID ID: 0000-0003-4081-0115.
Received Date: September 27th, 2018. Acceptance Date: February 11th, 2019.

Karakter eğitimi, Karakter Eğitimi Ortaklığı (The Character Education Partnership, <https://character.org/>) tarafından öğrencilerin odak etik değerlere önem ve özen göstermeleri, bu değerleri anlamaları ve bu değerlere göre hareket etmek için okulların, ailelerin ve toplumun bilinçli olarak gösterdiği çaba olarak tanımlanmaktadır. Karakter eğitiminin çeşitli tanımları bulunmakla birlikte hepsinde görülebilir vurgunun; iyi insan yetiştirmek için okul merkezli ve geniş paydaşlı, amaçlı çabalar bütünü olduğu söylenebilir. Karakter eğitiminin tanımlarından yola çıkarak eğitimin temel amaçlarından iyi insan yetiştirmeye işaret ettiği açıktır. Bu noktada iyi karakterin tanımına da değinmekte fayda vardır. Pala (2010), Ryan ve Bohlin'in (1999) iyi karakterli insanların iyiyi bilen, iyiyi seven ve iyiyi yapan bireyler olarak tanımladığını belirtmektedir.

Türkiye'de karakter eğitiminin amaçları ve içeriği ile benzer ve zaman zaman aynı olarak kullanılan bir kavram olarak "değer eğitimi" karşımıza çıkmaktadır. Alanyazın "değer eğitimi" ve "karakter eğitimi" arasındaki fark ve benzerliklerle ilgili bilgi içermektedir. Ancak belirtildiği gibi Türkiye için bu iki kavramın eşanlamlı olarak kullanıldığı söylenebilir ve bu sebeple bu çalışmanın alanyazın taramasında Türkiye ile ilgili kısımda değer eğitimi de tarama kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda, karakter ve değer eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin ilgili alan yazına bakıldığında karakter eğitiminin tek, kesin ve değişmez bir gerçekleştirilme yolu olmadığı diğer yandan içinde gerçekleştirilen kültürün ve hedef kitlenin özellikleri ile birlikte çeşitli programlama ve planlama ile yöntem ve tekniklere ulaşmanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; Akpınar ve Özdaş (2013) ilköğretim öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerini belirleme amacıyla yaptıkları çalışmanın sonuçlarından birinin de öğretmenlerin değer eğitiminde kullandıkları yöntem ve tekniklerle ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda, araştırmalarında öğretmenlerin en çoktan en az belirtilene doğru; anlatma, model olma, drama, beyin fırtınası, hikâyeleştirme, grup çalışması, örnek olay, empati kurmayı kullandıkları yöntem-teknikler olarak sıraladıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ilgili alan yazın yukarıdaki örnekteki gibi genellikle yöntem ve tekniklerden bahsetmekte ancak programlama ve planlama ile ilgili çok çeşitli örnek sunmamaktadır. Taranan ilgili alan yazına dayanarak karakter eğitiminin programına ilişkin olarak iki çeşitten bahsetmek mümkündür; ders olarak (değer eğitimi, vatandaşlık ve insan hakları dersi gibi), derslerle bütünleştirilerek. Ülkemizde ikincisinin ilköğretim düzeyinde varlığından söz etmek ve bu varlığın da geçmişten günümüze Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde kendini gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, Yiğittir ve Bal'da (2013), karakter eğitiminin ülkemizde ilk ve ortaokullarda öğretim programlarında belirtilen değerlerin öğrencilere edindirilmesi amaçlı etkinliklerin yapılmasıyla gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bu konuda Katılmış (2017), Türk eğitiminde değer eğitiminin derin kökleri bulunduğunu belirtmekte ve Akyüz (2013) ile Sakaoğlu (2003) referansıyla Selçuklu ve Osmanlı döneminin önemli eğitim kurumlarında belirli değerlerin öğrencilere öğretildiğini vurgulamaktadır. Türkiye'de ilk sistemli olarak değerler eğitimine vurgunun Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 2010/53 sayılı İlk Ders Genelgesinde yer aldığını belirtilmektedir (Yaşaroğlu, 2013). Yaşaroğlu (2013) bu genelge içinde de bireye, aileye, topluma tehdit oluşturan risklerin çözümünde değerler eğitimine işaret edildiğini de belirtmektedir.

Bu çalışmanın odağında bulunan Hayat Bilgisi dersi için geçmişten günümüze bir özelliği de göz ardı etmemek gerekir ki o da; Hayat Bilgisi dersinin disiplinlerarası yapısıdır. Baysal (2007), Baymuru'nun (1937) Hayat Bilgisi dersinin Tabiat, Eşya, Coğrafya, Tarih ve Yurt Bilgisi derslerinin izdüşümü olarak tanımladığını belirtmiştir. Baysal (2007) ayrıca Barth ve Demirtaş'a (1997) da işaret ederek Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgileri vatandaşlık eğitimi olarak tanımladıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla ilköğretim ilk üç sınıfta Hayat Bilgisi dersinde 4. Sınıfta ise Sosyal Bilgiler dersinde bu disiplinlerin temeli atılmaktadır. Keskin ve Öğretici (2013) temel eğitim seviyelerinde öğretim programlarında değerler eğitimine yer verilmesinin gerekliliğini ve özellikle de bu seviyede Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde değerlerin öğretildiğine dikkat çekmektedir. Tarman ve Kuran (2014) vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi ile ilgili olarak yaptıkları araştırmada eğitimdeki son gelişmelerin bu eğitimin demokratik bir toplumu amaçladığını ve bu amaca ulaşılabilmesi için öğrencilerde gerekli bilgi, beceri ve değerleri edindirmeyi hedeflediğini belirtmektedirler. Türkiye de bu ders ilköğretimde bulunmazken Hayat Bilgisi dersi bu dersin hedeflerinin ilköğretim seviyesinde ki öğrencilerde temel düzeyde edindirilmeye çalışıldığı da bir derstir aynı zamanda.

Karakter ve değer eğitiminin gerçekleştirilişinin ülkemizde gerek dersin yukarıda bahsedilen doğası ve içeriği gereği gerekse değişen ve gelişen dünyanın içinde bu eğitime duyulan ihtiyacın daha belirgin hale gelmesi ile olsun Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde olduğu işaret edilmektedir. Dolayısıyla işaret edilen mevcut bütünleşmenin derinlemesine incelenmesi ve karakter eğitiminin varlığının görünür hale getirilmesi diğer yandan da varsa eksiklerinin ortaya koyulması; bireyin, ülkemizin ve dünyanın geleceği açısından önemlidir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı ilköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim programının kazanımlarının karakter eğitimi özellikle de seslenilen karakterler açısından incelenmesidir.

2. Yöntem

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda kazanımlarının seslendiği karakterler açısından incelendiği doküman 2018 yılında güncellenen “MEB Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)”dır (MEB, 2018).

Çalışmanın veri analizi nitel araştırma veri analizi doğrultusunda dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle programın her üç sınıf içinde ortak olan bölümleri incelenerek karakterlerden oluşan bir kod listesi oluşturulmuştur. Ardından bu kod listesi kullanılarak programın 3. Sınıflara özgü olan kazanımları açıklamaları da dâhil olmak üzere analiz edilmiştir. Sonrasında kullanılan kod listesine yeni kodlar eklenirken mevcut kodlardan kullanılmayanlar çıkarılarak ikinci bir kod listesi oluşturulmuştur. Yeni kod listesi kullanılarak 3. Sınıf kazanımları açıklamalarıyla birlikte yeniden analiz edilmiştir. Sonrasında analiz sonuçlarının gruplanabildiği kategoriler belirlenmiştir. Sonuçlar belirlenen kategoriler altında raporlaştırılmış ve yorumlanmıştır.

3. Bulgular

3. sınıf Hayat Bilgisi dersi 2018 öğretim programının karakter eğitimi kapsamında hangi karakterlere seslendiğinin analizi her kazanımın en az bir karaktere belirli bir seviyede seslendiğini ortaya koymaktadır. Veri analizine göre 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersi 2018 öğretim programı kazanımlarının seslendiği karakterler; aile birliği, çalışkanlık, dayanışma, demokrasi, duyarlılık, ekonomiklik, güven, işbirliği, kibarlık, nezaket, saygı, sorumluluk, vatanseverlik/ iyi vatandaşlı, yardımlaşma, zarafettir.

Veri analizinin bir diğer sonucu da bu karakterler her ne kadar bir kelimeyle ya da iki kelimeden oluşan bir kelime grubu ile ifade edilse de her karakterin içeriğinin bulunduğu ve bu içeriğin geniş olduğudur. Bu kapsamda aşağıdaki tablo her bir karakterin içeriğini göstermektedir.

Tablo 1

Seslenilen karakterlerin içerikleri

Karakter	İçerik
Aile Birliği	Aile bireylerini tanıma Aile geçmişini tanıma Aile bireylerinin özelliklerini tanıma Aile bireylerine duyarlılık Aile ile ilişkileri olanları tanıma Aile bireyleriyle dayanışma içinde olma Aile içinde sorumluluklar alma ve yerine getirme Aile bireyleriyle yardımlaşma Aile bireyleriyle işbirliği içinde olma Aile ekonomisini önemseme Aile ekonomisine katkıda bulunma Aile bütçesine duyarlı olma
Çalışkanlık	Sonuçlarını ve katkılarını bilerek çalışma İşini en iyi ve tam yapmak için çalışma
Dayanışma	Arkadaşlıkta dayanışma içinde olma Toplumsal dayanışma içinde olma Komşuları ile dayanışma içinde olma Aile bireyleriyle dayanışma içinde olma Milli birlik beraberlik içinde olma Milli dayanışma içinde olma
Demokrasi	Kendini demokratik yollarla ifade etme Demokrasiye sahip çıkma

Tablo 1 (Devam)

Seslenilen karakterlerin içerikleri

Duyarlılık	Kendi güçlü ve geliştirilmesi gereken özelliklerine duyarlı olma Karşılaştığı davranışların kendi üzerindeki etkilerine duyarlı olma Kendi davranışlarının başkaları üzerindeki etkilerine duyarlı olma Arkadaşlarının sorunlarına duyarlı olma Başkalarına duyarlı olma Empati kurma Gelişim ve değişimlere duyarlı olma Problemlere duyarlı olma Karşılaşılan problemlere çözüm üretme ihtiyacına duyarlı olma Kendi ilgilerine duyarlı olma Aile bireylerine duyarlı olma Kendine duyarlı olma Komşularına karşı duyarlı olma Kaynakların etkili ve verimli kullanımına duyarlı olma Doğal kaynakların kullanımına duyarlı olma Sağlık konularına duyarlı olma Oluşabilecek problemlere, sorunlara yönelik önleyici tedbir alma konusunda duyarlı olma Yaşadığı çevrenin ve mekânın özelliklerine duyarlı olma Toplumsal sorunlara duyarlı olma Toplumsal hayatın olumlu katkılarına duyarlı olma Doğaya duyarlı olma Doğanın hayatına etkilerine duyarlı olma Güvenliğine tehdit olabilecek durumlara duyarlı olma Çevreye duyarlı olma İnsanların doğal unsurlar üzerindeki etkilerine duyarlı olma Kendi hayatına olumlu katkısı olan unsurlara duyarlı olma Aile bütçesine duyarlı olma
Ekonomiklik	Tasarruflu olma Tutumlu olma Bilinçli tüketici olma Kaynakların etkili ve verimli kullanma sorumluluğunda olma Aile ekonomisini önemseme Aile ekonomisine katkıda bulunma Zamanını ekonomik kullanma Kişisel ekonomisini düzenleme Doğal kaynakları ekonomik kullanma Geri dönüşüm için sorumluluk alma Geri dönüşümle ekonomik katkı sağlama
Güven	Arkadaşlıkta güvenilir olma
İşbirliği	Toplumsal işbirliği içinde olma Aile bireyleriyle işbirliği içinde olma Komşuları ile işbirliği içinde olma
Kibarlık	İlişkilerinde ve iletişimde kibar olma
Nezaket	İlişkilerinde ve iletişimde nazik olma
Saygı	Arkadaşlarına saygılı davranma Tarihindeki kahramanlara saygılı olma

Tablo 1 (Devam)

Seslenilen karakterlerin içerikleri

Sorumluluk	Kendini tanıma sorumluluğunda olma Kendi davranışlarının sorumluluğunu alma Yaşadığı mekânların yerini bilme sorumluluğunda olma Toplumsal hayatın katılımcısı olarak sorumluluklarını taşıma Toplumsal hayattaki kurallara uyma sorumluluğu taşıma Toplumsal hayattaki prosedürleri izleme sorumluluğunda olma Kendini ifade etme sorumluluğunu alma Kaynakların etkili ve verimli kullanma sorumluluğunda olma Çözümün parçası olma sorumluluğu taşıma Komşulukta hak ve sorumluluklarını bilme Aile içinde sorumluluklar alma ve yerine getirme Planlı olma sorumluluğunda olma Zamanını etkili ve verimli kullanma sorumluluğunda olma Aile ekonomisini düşünme ve bu ekonomiye göre hareket etme sorumluluğunda olma Doğaya karşı sorumlu olma Kişisel bakımının sorumluluğunda olma Kendine sağlıklı ve güvenli yaşam sağlama sorumluluğunda olma Başkalarının sağlıklı ve güvenli yaşamlarını destekleme sorumluluğunda olma Toplumsal hayatın katılımcısı olarak haklarını kullanma Vatanı ve ülkesi için görev ve sorumluluklarını yerine getirme Vatandaşlık sorumluluğunda olma Vatandaşlık görevlerini yerine getirme İşini en iyi ve tam yapma sorumluluğunda olma Doğal hayatın sağlıklı ve güvenli yaşamlarını destekleme sorumluluğunda olma Geri dönüşüm için sorumluluk alma
Zarafet	İlişkilerinde ve iletişiminde zarif olma
Vatanseverlik/ İyi vatandaşlık	Vatanını ve ülkesini tanıma Vatanı ve ülkesi için görev ve sorumluluklarını yerine getirme Vatandaşlık sorumluluğunda olma Vatandaşlık görevlerini yerine getirme Vatanında ülkesinde yaşayan insanları, kültürleri tanıma Vatandaş olarak sahip olduğu hak ve özgürlükleri bilme Bağımsızlığa önem verme Cumhuriyetle kazanılan hak ve özgürlükleri bilme Milli değerlere sahip çıkma Milli birlik beraberlik içinde olma Milli dayanışma içinde olma Tarihindeki kahramanlara minnettar olma Tarihindeki kahramanlara saygılı olma Tarihindeki kahramanları tanıma Tarihindeki kahramanlara vefalı olma Tarihindeki kahramanları örnek alma Tarihinde vatanına, milletine, ülkesine olumlu katkıları bulunan kişileri tanıma Tarihinde vatanına, milletine, ülkesine olumlu katkıları bulunan kişilere minnettar olma Tarihinde vatanına, milletine, ülkesine olumlu katkıları bulunan kişilere saygı duyma Tarihinde vatanına, milletine, ülkesine olumlu katkıları bulunan kişileri örnek alma Ülkesinin yönetim şeklini tanıma Ülkesinin yönetim birimlerini ve yöneticilerini tanıma
Yardımlaşma	Aile bireyleriyle yardımlaşma Toplumsal yardımlaşma içinde olma Yardıma ihtiyacı olduğunda ve yardıma ihtiyacı olanlar olduğunda yardımlaşma

Bunun yanı sıra bir içerik aynı anda iki karakterinde kapsamında olabilir. Örneğin; “Kaynakları etkili ve verimli kullanma sorumluluğunda olma” içeriği “sorumluluk” ve “ekonomi” karakterlerinin her ikisinin de kapsamındadır. Buna bağlı olarak bir kazanımda aynı anda birden fazla karaktere seslenilebilmektedir. Örneğin; “HB.3.1.9. Okul

kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.” kazanımı hem “sorumluluk” hem de “ekonomiklik” karakterine ve aynı içerikle seslenmektedir.

3. sınıf Hayat Bilgisi öğretim programında, (1) Okulumuzda Hayat, (2) Evimizde Hayat, (3) Sağlıklı Hayat, (4) Güvenli Hayat, (5) Ülkemizde Hayat, (6) Doğada Hayat olmak üzere altı ünite bulunmaktadır. Veri analizinin sonuçlarına göre 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının seslendiği karakterler üniteler bazında aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2

Üniteler bazında seslenilen karakterler/ değerler

Karakter	Ünite Adı (k = kazanım)						Toplam
	Okulumuzda Hayat (10 k)	Evimizde Hayat (8 k)	Sağlıklı Hayat (5 k)	Güvenli Hayat (7 k)	Ülkemizde Hayat (9 k)	Doğada Hayat (6 k)	
Sorumluluk	9	6	5	7	4	4	35
Duyarlılık	9	7	3	5	3	6	33
Vatandaşlık / iyi vatandaşlık					9		9
Dayanışma	3	2		1	2		8
İş birliği	3	2		1	1		7
Yardımlaşma	2	1		3	1		7
Ekonomiklik	1	3	2			1	7
Aile birliği		5					5
Zarafet	1						1
Güven	1						1
Kibarlık	1						1
Saygı	1						1
Nezaket	1						1
Demokrasi	1						1
Çalışkanlık					1		1
Demokrasi					1		1

3. Sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programına göre ilk ünite “Okulumuzda Hayat” ünitesidir. Ünitenin 10 kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımların analizi ünitenin genel içeriğinin kendinin güçlü ve zayıf yönlerini ve ilgi duyduğu meslekleri tanıma, kendi ve sınıf arkadaşlarının davranışları ve etkilerini kavrama, sınıfının ve okulunun krokisini çizme, okulun bireysel ve toplumsal katkılarının farkında olma olduğuna işaret etmektedir. Birer kazanım hariç ünitenin tüm kazanımlarında “sorumluluk (HB.3.1.6 kodlu kazanım hariç)” ve “duyarlılık (HB.3.1.8 kodlu kazanım hariç)” karakterine seslenilmiştir. Seslenilen diğer karakterler şöyledir; üçer kazanımda “dayanışma (HB.3.1.4, HB.3.1.6, HB.3.1.7 kodlu kazanımlar)” ve “işbirliği (HB.3.1.6, HB.3.1.7, HB.3.1.10 kodlu kazanımlar),” iki kazanımda “yardımlaşma (HB.3.1.6, HB.3.1.7 kodlu kazanımlar)” ve birer kazanımda ise “ekonomiklik (HB.3.1.9 kodlu kazanım),” “zarafet (HB.3.1.4 kodlu kazanım),” “güven (HB.3.1.4 kodlu kazanım),” “kibarlık (HB.3.1.4 kodlu kazanım),” “saygı (HB.3.1.4 kodlu kazanım),” “nezaket (HB.3.1.8 kodlu kazanım),” “demokrasi (HB.3.1.8 kodlu kazanım)” karakterlerine seslenilmiştir.

Veri analizi sekiz kazanımı olan ikinci ünite “Evimizde Hayat” ünitesinin içeriğini de yine kazanımlardan yola çıkarak tanımladığında aile büyüklerini çocukluk dönemleri ile tanıma, komşuluk ilişkisini anlama, evinin krokisini çizme, evde ki görev ve sorumluluklarını yerine getirme ve aile bütçesini önemseme olarak işaret etmektedir. Bu üniteye seslenilen karakterlerin yedi kazanımda “duyarlılık (HB.3.2.4 kodlu kazanım hariç),” altı kazanımda “sorumluluk (HB.3.2.2, HB.3.2.3, HB.3.2.4, HB.3.2.6, HB.3.2.7, HB.3.2.8 kodlu kazanımlar),” beş kazanımda “aile birliği (HB.3.2.1, HB.3.2.2, HB.3.2.4, HB.3.2.6, HB.3.2.8 kodlu kazanımlar),” üç kazanımda “ekonomiklik (HB.3.2.6, HB.3.2.7, HB.3.2.8 kodlu kazanımlar),” iki kazanımda “dayanışma (HB.3.2.2, HB.3.2.4 kodlu kazanımlar)” ve “işbirliği (HB.3.2.2, HB.3.2.4 kodlu kazanımlar),” bir kazanımda da “yardımlaşma (HB.3.2.4)” olduğu ortaya çıkmıştır.

Kazanımlarının analizi ile içeriğinin kişisel bakım ve temizlik, sağlıklı beslenme ve yaşama, toplumun da sağlığını korumadan oluştuğuna işaret edilen üçüncü ünite “Sağlıklı Hayat” ünitesinde beş kazanım bulunmaktadır. Ünitenin tüm kazanımları “sorumluluk” kazanımına seslenmekte, aynı zamanda üçü “duyarlılık (HB.3.3.1, HB.3.3.3, HB.3.3.4 kodlu kazanımlar),” ikisi de “ekonomiklik (HB.3.3.1, HB.3.3.2 kodlu kazanımlar)” karakterine seslenmektedir.

Kazanımlarının analizi ile ulaşılan içeriğini, trafikte güvenlik kurallarına uymanın ve acil durumlarda yapılacakların, güvenliği tehdit eden unsurların ve neler yapılacağına oluşturduğu “Güvenli Hayat” ünitesinin yedi kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımların hepsi “sorumluluk” karakterine seslenmektedir. Beş kazanım “duyarlılık (HB.3.4.3, HB.3.4.4, HB.3.4.5, HB.3.4.6, HB.3.4.7 kodlu kazanımlar),” üç kazanım “yardımlaşma (HB.3.4.4, HB.3.4.5, HB.3.4.6 kodlu kazanımlar),” birer kazanım “dayanışma (HB.3.4.6 kodlu kazanım)” ve “iş birliği (HB.3.4.6 kodlu kazanım)” karakterine seslenilmiştir.

Beşinci ünite olan “Ülkemizde Hayat” ünitesinde dokuz kazanım bulunmaktadır. Kazanımların analiz sonuçlarına göre bu ünitenin içeriğinde yakın çevresinden başlayarak ülkesinin yönetimi tanıma, milli ve beraberlik, Atatürk’ün kişilik özellikleri, ülkemize katkısı olan kişiler bulunmaktadır. Ünitenin tüm kazanımlarının “vatandaşlık / iyi vatandaşlık” karakterine seslenmektedir. Dört kazanımda “sorumluluk (HB.3.5.2, HB.3.5.4, HB.3.5.5, HB.3.5.7 kodlu kazanımlar),” üç kazanımda “duyarlılık (HB.3.5.1, HB.3.5.3, HB.3.5.7 kodlu kazanımlar),” iki kazanımda “dayanışma (HB.3.5.6, HB.3.5.7 kodlu kazanımlar),” birer kazanımda “iş birliği (HB.3.5.7 kodlu kazanım),” “yardımlaşma (HB.3.5.7 kodlu kazanım),” “çalışkanlık (HB.3.5.4 kodlu kazanım),” “demokrasi (HB.3.5.6 kodlu kazanım)” karakterine seslenilmiştir.

Son ünite olan “Doğada Hayat” adlı ünitenin kazanımlarının analizine göre bu ünitenin içeriği insan yaşamı açısından bitki ve hayvanların önemi, meyve ve sebze yetiştirme koşulları, doğadan yararlanarak yön bulma, doğayı koruma konularından oluşmaktadır. Üniteye toplam altı kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımların hepsi “duyarlılık” karakterine seslenirken dört kazanım “sorumluluk (HB.3.6.3, HB.3.6.4, HB.3.6.5, HB.3.6.6 kodlu kazanımlar),” bir kazanımda “ekonomiklik (HB.3.6.6 kodlu kazanım)” karakterine seslenilmiştir.

4. Sonuç ve Tartışma

Tarman ve Kuran (2014) Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi 2010 öğretim programında öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin; dayanışma, hoşgörü, sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, diğerkâmlık, barış, onur, adil olma, özsaygı, paylaşma, vatanseverlik, özgürlük, uzlaşma, eşitlik, farklılıklara saygı duyma, kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık, milli, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma olduğunu belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinde seslenilen değerler ile bu çalışmanın analizi ile de ortaya konulan Hayat Bilgisi Dersinde seslenilen karakterlerden bir kesişim kümesi oluşturmak mümkündür. Ancak alan yazında çoğu zaman değer ya da karakter olarak görülen ve listelerde yer alanların karakter ve değer kategorisinde olup olmadığı da ayrı bir tartışma ve araştırma konusudur. Örneğin “sevgi” genellikle bu listelerde yer almaktadır. Ancak sevgi bir duygudur, duygular ile karakterlerin ve değerlerin karıştırılması ya da birlikte kullanılması gerek duygu gerekse karakter eğitiminde karışıklığa sebep olabilir.

Kasapoğlu (2013) Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına işaret ederek bu amaçlarda değerlerin bulunduğu, iyi insan ve iyi vatandaş yetiştirmenin beklendiğinin anlaşıldığına dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak tek bir derste değil tüm eğitim basamaklarında, her derste ele alınmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmanın bulgularından da genelde Hayat Bilgisi dersinin, özelde 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersinin değer ve karakter eğitimi bakımından elverişli ve tüm kazanımları ile katkı sağladığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Hayat Bilgisi dersinin içeriği ve amaçları gereği bu sonuca çok zorlanmadan ulaşılması tartışılabilir. Ancak diğer bir anlamda da bu çalışmanın bulgularında seslenilen karakterler diğer derslerin öğretim programlarında yapılacak ya da yapılmakta olan güncellemelerde içeriklerinde ilişkilendirilebilirlik açısından değerlendirilerek destekler nitelikte kullanılabilir.

Akpınar ve Özdaş (2013) değer eğitimi ile ilgili yaptıkları çalışmanın sonunda vardıkları sonuçlardan birinin de ilköğretimde değer eğitiminin etkili olabilmesi için eğitim programlarının aile, sivil toplum kuruluşları, medya gibi çeşitli paydaşlarla birlikte değer eğitimini kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve yenilenmesi gerektiği sonucudur. Bu çalışmanın bulguları da belirtilen bu önerinin gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. Şöyle ki; ilkökul programlarından birisi de Hayat Bilgisi dersi öğretim programıdır. 3. Sınıf kazanımları analiz edildiğinde tüm kazanımlar en az bir karaktere seslenmektedir.

Güven (2013) ilköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler bakımından incelediği çalışmasında programlardan birisi de Hayat Bilgisi öğretim programıdır. Bu kapsamda MEB Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 1, 2 ve 3. Sınıflar dokümanını incelemiştir. Güven (2013) incelediği programda yer alan değerlerin, özsaygı, öz güven, toplumsallık, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, doğruluk, yardımseverlik, adalet, yeniliğe açıklık, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada 2018 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programı kazanımları analiz edilmiştir. Diğer bir ifade ile iki program arasında dokuz yıl vardır ve bu zaman aralığında Hayat Bilgisi dersi öğretim programı birden fazla kez güncellenmiştir. Ancak Güven’in çalışmasının sonuçları da bu çalışmanın sonuçları da Hayat Bilgisi dersinde karakterlere ve değerlere seslenmenin gerek dersin doğası gerekse yıllardan bağımsız içerik ve geleneği açısından karakter ve değer eğitimi ile bütünleşebilmeye, bu eğitimi içermeye uygun olduğuna işaret ettiği şeklinde yorumlanabilir. Sonuç olarak, ilkökul seviyesinde karakter eğitiminin Hayat Bilgisi dersinde ki varlığı açıktır, daha iyileştirilmeli ve mevcut olumlu çıkarımlar diğer derslere de

yansıtılmalıdır. Bunun yanı sıra bu çalışma da 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersinin kazanımlarının seslendiği karakterler ortaya çıkarılmıştır ancak bu karakter eğitiminin gerçekleştirildiğini söylemek için yeterli değildir. Bu sebeple bu çalışmada ortaya koyulan karakterlerin edindirilme süreçlerinin, ölçme ve değerlendirme süreçlerinin incelenmesi de gereklidir.

Kaynakça

- Akpınarı, B., ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitime ilişkin öğretmen görüşleri: nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Baysal, N. Z. (2007). Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış, C. Öztürk, I. Bölüm içinde, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (s.1-19) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güven, S. (2013). İlköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 355-374.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Millî Eğitim*, Bahar(198), 97-109
- Katılmış, A. (2017). Values education as perceived by social studies teachers in objective and practice dimensions, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17, s.1231-1254.
- Keskin, Y., ve Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde “duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: nitel bir araştırma, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), s.143-181.
- Lickona, T. (1993). The return of character education, *Educational Leadership*, 51(3), s. 6-11.
- MEB, (2018). Hayat Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2, ve 3. Sınıflar), Ankara
- Pala, A. (2010). The need for character education. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3 (2), s. 1309-8063.
- Tarman, B., ve Kuran, B. (2014). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersindeki değerlerin düzeyleri ile çevre ilişkisi hakkında öğretmen görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 293-319.
- The Character Education Partnership, <https://character.org/>
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi, *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), s. 849-858.
- Yiğittir, S., ve Bal, M. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde karakter eğitimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 239 – 259.